

ЗМІСТ

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ —
ФОНД ДЕРЖАВНОГО МАЙНА УКРАЇНИ

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 587,
видане Держкомвидавом України 18.04.94.
Виходить з серпня 1992 року. Виходить 12 разів на
рік українською та російською мовами.
Додаток до Бюлетеня – газета «Відомості
приватизації», виходить щосередини.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

М. В. ЧЕЧЕТОВ, голова редакційної колегії;
О. М. БОНДАР;
Є. М. ГРИГОРЕНКО, заступник голови редакційної
колегії;
Л. В. ДЕМЧИШИН, заступник головного
редактора;
А. П. КАРЧЕВА, відповідальний секретар;
О. В. КОВАЛЬ; Н. О. НЕВМЕРЖИЦЬКА;
Л. В. ОЖЕЛЕВСЬКИЙ; А. П. ПІДГАЙНИЙ;
Н. А. ПУТІВСЬКА, головний редактор.

НАУКОВА РАДА:

Я. Б. УСЕНКО, канд. екон. наук
(голова наукової ради);
Є. В. БОНДАРЕНКО, д-р екон. наук, професор;
С. А. ДАВИМУКА, д-р екон. наук, професор;
М. П. ДЕНИСЕНКО, д-р екон. наук;
О. М. ЛИВИНСЬКИЙ, д-р техн. наук, професор;
С. А. УШАЦЬКИЙ, д-р екон. наук, професор;
В. Г. ФЕДОРЕНКО, д-р екон. наук, професор.

Статті, вміщені в цьому номері, рекомендовані до
друку рішенням наукової ради від 05.08.2003.

Відповідно до постанови Вищої атестаційної
комісії України від 9 червня 1999 р. № 1-05/7 із
змiнами та доповненнями, внесеними постановою
ВАКУ від 11 квітня 2001 р. № 7-05/4, «Державний
інформаційний бюлетень про приватизацію»
включено до Переліку № 1 наукових фахових
видань України, в яких можуть публікуватися
результати дисертаційних робіт на здобуття
наукових ступенів доктора і кандидата наук за
розділом «Економічні науки».

Літературне редагування *Л. І. Федорець*

Художнє оформлення *Л. В. Демчишин*

Переклад *І. Ю. Коник*

Технічний редактор *Л. М. Войтушенко*

Коректор *А. К. Нартова*

Комп'ютерна верстка *О. П. Демчук,*

В. О. Павленко

Комп'ютерний набір *О. О. Красна, Л. П. Пюра*

Здано до набору 06.08.2003.

Підписано до друку 04.09.2003.

Формат 60x84/8. Папір крейдований. Друк

офсетний. Ум. друк. арк. 7,47. Обл.-вид. арк. 9,75.

Загальний тираж 3 280 прим.

Зам. 0149309

Державне видавництво «Преса України»

03047, Київ-47, просп. Перемоги, 50

http://www.pressa.kiev.ua

Кольороподіл – «Преса України»

Адреса редакції:

01133, Київ-133, вул. Кутузова, 18/9.

Тел./факс (044) 294-33-77

E-mail: journal@spfu.kiev.ua

http://www.spfu.gov.ua

Розповсюдження

Л. М. Буданцева (тел. (044) 294-40-53)

Редакція може публікувати статті в дискусійному
порядку, не поділяючи поглядів автора. Редакція
залишає за собою право редагувати та скорочувати
статті. Рукописи не рецензуються і не
повертаються. Листування з читачами тільки на
сторінках журналу.

**У СПЕЦІАЛЬНІЙ КОНТРОЛЬНІЙ КОМІСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ ПРИВАТИЗАЦІЇ**

Про деякі аспекти роботи Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради України з питань приватизації в липні 2003 р.	2
ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ	
КОСТУСЄВ О. О. Приватизація та формування конкурентного середовища	4
ХРОНІКА	
Інформація про хід приватизації державного майна в Україні за I півріччя 2003 р.	10
Коротко – факти	14
Моніторинг фондів індексів	15
ЗОНА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ – ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ	
Приватизація на Хмельниччині	16
Відкрите акціонерне товариство «АК АДВІС»	23
Відкрите акціонерне товариство «Електрон»	24
Відкрите акціонерне товариство «Термопластавтомат»	25
СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ПРИВАТИЗАЦІЇ (Херсонська область)	
ЗАТ «Херсонський електромеханічний завод»	26
ВАТ «Новокаховський завод плавлених сирів»	27
ВИВЧАСМО ПОПИТ НА ОБ'ЄКТИ ПРИВАТИЗАЦІЇ (Львівська область)	
Об'єкт незавершеного будівництва – розчинобетонний вузол ВАТ «Червоноградське підприємство підсобних виробництв»	28
Об'єкт незавершеного будівництва – основний виробничий корпус фабрики верхнього спортивного трикотажу	29
Об'єкт малої приватизації – нежитлові будівлі колишнього тваринницького комплексу «Солокія»	30
ДОСВІД РЕГІОНІВ	
СПТАЛО О. С. Аналіз інвестиційної привабливості приватизованих підприємств Автономної Республіки Крим	31
ОЦІНКА МАЙНА	
ГУБАР М. М., ГИЧАК О. Г. Деякі аспекти оцінки нерухомості	34
СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРИВАТИЗАЦІЇ	
СЛОБОДЗЯН А. Г. Міжнародний досвід: перші підсумки приватизації (Росія)	35
ЕКОНОМІЧНА РЕФОРМА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	
ДЗЮБА П. В. Трансфертне ціноутворення в транснаціональних корпораціях: концептуальний підхід	39
ІНФРАСТРУКТУРА ПРИВАТИЗАЦІЇ	
Перелік юридичних осіб, які уклали (або переуклали) в липні 2003 р. угоду з Фондом державного майна України про продаж майна, що перебуває у державній власності	44
ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ	
Закон України від 22 травня 2003 р. № 853-IV «Про внесення змін до статті 12 Закону України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні»	46
Закон України від 19 червня 2003 р. № 980-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (витяг)	46
Закон України від 10 липня 2003 р. № 1103-IV «Про внесення зміни до статті 82 Земельного кодексу України»	47
Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2003 р. № 912 «Про внесення змін до Порядку визначення розмірів майнових паїв членів колективних сільськогосподарських підприємств та їх документального посвідчення»	47
Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1114 «Про забезпечення захисту державної таємниці під час приватизації (корпоратизації) державних підприємств»	47
Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Фонду державного майна України від 13 червня 2003 р. № 190/995 «Про затвердження Положення про порядок утворення та діяльності комісії з оцінки вартості військового майна МНС України, що підлягає передачі в оренду»	48
Положення про порядок утворення та діяльності комісії з оцінки вартості військового майна МНС України, що підлягає передачі в оренду	48
Наказ Фонду державного майна України та Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 9 липня 2003 р. № 1195/178 «Про затвердження змін та доповнень до Типового статуту відкритого акціонерного товариства»	49
Зміни та доповнення до Типового статуту відкритого акціонерного товариства	50
Наказ Фонду державного майна України від 17 липня 2003 р. № 1241 «Про результати перевірки виконання умов договорів купівлі-продажу»	53
Звіт про результати контролю за виконанням умов договорів купівлі-продажу, здійсненого в II кварталі 2003 р.	54
Наказ Фонду державного майна України від 4 серпня 2003 р. № 1368 «Про внесення змін до Положення про порядок реструктуризації підприємств в частині визначення термінів реструктуризації»	59
Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2003 р. № 1207 «Про підвищення посадових окладів працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів»	59

«Приватизація державного та комунального майна за відсутності належного контролю нерідко набуває ознак прихвизації, а позаприватизаційні методи його відчуження (через банкрутство та податкову застава) ще більше сприяють його розбазарюванню».

В. П. Семенюк,
*Голова Спеціальної контрольної комісії Верховної
Ради України з питань приватизації*

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОБОТИ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ КОМІСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРИВАТИЗАЦІЇ в липні 2003 р.*

На засіданні Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради України з питань приватизації (далі – Комісія) 2 липня 2003 р. розглянуто три проекти Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (№ 2405-9, № 2405-10, № 2405-11).

Законопроект № 2405-9 внесено народними депутатами України О. Гудимою та Ю. Костенком. Вони запропонували зміни до обох додатків до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (від 07.07.99 № 847). Проте ці зміни у своїй значній частині повторюють пропозиції, зазначені в законопроекті № 2405-2, внесеному Кабінетом Міністрів України, який Верховна Рада України направила на доопрацювання. Зокрема це стосується пропозиції виключити з додатка 1 цього Закону такі підприємства, як ДАП «Чорноморнафтогаз», Східний гірничозбагачувальний комбінат, НАК «Нафтогаз України» та ін.

Стосовно пропозиції доповнити Закон України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» додатком 3 під назвою «Об'єкти права державної власності, що мають стратегічне значення для економіки та енергетичної безпеки держави, не підлягають приватизації, не можуть надаватися в концесію, передаватися в управління, оренду та бути суб'єктами створення консорціумів з управління», то Комісія погоджується з висновком Головного науково-експертного управління Верховної Ради України про його недоцільність з ряду причин.

Зокрема цим законопроектом пропонується надати Верховній Раді України повноваження щодо затвердження переліку об'єктів права державної власності, які не можуть надаватися в концесію. Проте це не узгод-

жується з конституційними нормами. Так, відповідно до п. 36 частини першої ст. 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України віднесено лише затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації.

З урахуванням вищевикладеного Комісія вирішила рекомендувати Верховній Раді України розглянути цей законопроект у першому читанні і направити його на доопрацювання з умовою, що до розгляду його в другому читанні авторами буде підготовлено проект Закону України «Про внесення змін до Законів України «Про концесії» та «Про оренду державного та комунального майна».

Законопроект № 2405-10 «Про внесення змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»» вніс народний депутат України В. Горбатов. Автор запропонував виключити з переліку завод «Гідроприлад» (м. Феодосія), який був переданий у власність Автономної Республіки Крим згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.94 № 594. Відсутність замовлень і значні витрати на охорону та зберігання спеціальних секретних потужностей зумовили критичний фінансовий стан підприємства. На думку автора законопроекту, приватизація дасть змогу підприємству вийти з такого становища.

За даними Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, пропозиція В. Горбатова в цілому заслуговує на увагу, проте до початку приватизації заводу слід провести його реструктуризацію, виділивши з цілісного майнового комплексу підрозділи, які використовують спеціальні секретні потужності, якщо це не порушує технологічну єдність усього виробництва. На сьогодні висновку відповідних відомств стосовно можливості відокремлення окремих виробничих підрозділів немає.

На підставі вищевикладеного Комісія вирішила повернутися до розгляду законопроекту «Про внесення

*Закінчення. Початок у «Державному інформаційному бюлетені про приватизацію», 2003, № 8, с. 8 – 9.

змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» № 2405-10, внесеного народним депутатом України В. Горбатовим, після надходження висновку Кабінету Міністрів України, підготовленого за результатами опрацювання матеріалів міжвідомчої робочої групи, яка вивчала стан справ на феодосійському державному заводі «Гідропрілад».

Авторами законопроекту № 2405-11 є народні депутати України В. Пустовойтенко, М. Шве́денко та С. Шевчук, які запропонували з Переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, але можуть бути корпоративізовані (додаток 2 до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації») виключити Кременчуцький завод залізобетонних шпал. Свою пропозицію автори об'рунтовують тим, що після корпоративізації та перетворення на ВАТ «Кременчуцький завод залізобетонних шпал» (100 % акцій належить державі в особі Міністерства транспорту України) підприємство стало банкрутом. На думку авторів законопроекту, це свідчить про низьку ефективність управління державним пакетом акцій Міністерством транспорту України.

Головне науково-експертне управління Верховної Ради України підтримує зазначену законодавчу пропозицію.

Міністерство транспорту України не підтримує законопроект № 2405-11, оскільки завод є єдиним в Україні виробником брусів стрілкових переводів марок 1/6 та 1/9, мостових шпал марки ШС-1, які дуже потрібні Укрзалізниця, а тому підприємство слід залишити в державній власності.

Ураховавши вищезазначене, Комісія, зважаючи на пропозицію Міністерства транспорту України та відсутність висновку Кабінету Міністрів України стосовно даного законопроекту, вирішила:

запропонувати Верховній Раді України при розгляді даного законопроекту утриматися від його прийняття;

рекомендувати Кабінету Міністрів України в термін до 01.10.2003 прийняти рішення щодо проекту Програми відродження виробничої діяльності ВАТ «Кременчуцький завод залізобетонних шпал», який запропонував Укрзалізниця.

Проте у зв'язку із зверненням до Комісії народного депутата України В. Пустовойтенка (лист від 8 липня 2003 р.) Комісія прийняла рішення у вересні п. р. повторно розглянути законопроект № 2405-11.

Предметом уваги Комісії на цьому засіданні було також виконання її рішень органами державної виконавчої влади, зокрема Фондом державного майна України (ФДМУ).

На засіданні Комісії було зазначено, що стосовно таких об'єктів, як медико-санітарна частина ВАТ «Завод «Маяк» (рішення від 11.07.2002), ВАТ «Вінницький підшипниковий завод» (рішення від 13.03.2003) і ЗАТ «АТЕК» (рішення від 16.01.2003), рішення Комісії вико-

нувалися вчасно. Щодо ВАТ «Чисті метали» (рішення від 13.05.2003), ВАТ «Рівнеазот» (рішення від 20.05.2003), ВАТ «Український науково-дослідний інститут паперу» (рішення від 16.01.2003), майна редакції чернігівської обласної молодіжної газети «Гарт» (рішення від 01.04.2003) і майна Товариства військових мисливців та рибалок Збройних Сил України (рішення від 13.05.2003) рішення Комісії виконуються не в повному обсязі і з порушенням термінів.

Виходячи з результатів обговорення Комісія вирішила:

указати Голові ФДМУ на незадовільне виконання рішень Комісії стосовно таких об'єктів, як ВАТ «Чисті метали» і ВАТ «Рівнеазот», щодо забезпечення ефективного управління в них державними корпоративними правами та захисту майнових прав держави, а також стосовно усунення порушень, допущених під час приватизації редакційно-видавничого комплексу «Деснянська правда», щодо повернення в державну власність майна (в тому числі приміщень редакції чернігівської обласної молодіжної газети «Гарт»);

зобов'язати Голову ФДМУ:

– забезпечити посилення відповідальності керівників структурних підрозділів ФДМУ та начальників регіональних відділень ФДМУ за незадовільне виконання структурами, які вони очолюють, завдань, що випливають із встановлених законодавством повноважень;

– зобов'язати Регіональне відділення ФДМУ по Чернігівській області терміново видати наказ про внесення змін до його наказу від 06.05.2003 № 208 «Про повернення у державну власність майна редакції чернігівської обласної молодіжної газети «Гарт» з метою приведення його у відповідність із рішенням Комісії від 01.04.2003 та дорученнями ФДМУ від 05.05.2003 № 10-28-5577 і від 06.05.2003 № 10-28-5611. При цьому рекомендувати назву наказу та текст після слова «майна» доповнити словами «в тому числі приміщень»;

– розглянути питання притягнення до відповідальності згідно з чинним законодавством посадових осіб ФДМУ та Регіонального відділення ФДМУ по Чернігівській області, зокрема заступника начальника регіонального відділення Йовенка В. І., винних у невиконанні рішень Комісії.

Фонд державного майна України своєчасно (листами від 31.07.2003 № 10-17-9756 та № 10-28-9802) поінформував Комісію про виконання цього рішення.

Цим рішенням Комісія також висловила певні зауваження та пропозиції щодо виконання її рішень на адресу Чернігівської обласної ради, Кабінету Міністрів України, Генеральної прокуратури України та Ради національної безпеки і оборони України.

Рубрику веде головний консультант секретаріату Комісії, канд. екон. наук Т. І. ВЛАСЮК

УДК 332.025.28

ПРИВАТИЗАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

О. О. КОСТУСЬВ,
*Голова Антимонопольного
комітету України,
канд. екон. наук*

Ринкова економіка неможлива без конкурентного середовища, коли кожний суб'єкт господарювання є повністю самостійним, діє на свій страх і ризик та сам несе відповідальність за рішення, які приймає. В умовах панування державної власності конкуренція фактично унеможливується. Навіть існування великого державного сектору негативно впливає на конкурентне середовище. По-перше, конкуренція обмежується всередині даного сектору. По-друге, він, звичайно, негативно впливає на інтенсивність конкуренції в суміжних галузях. Державні підприємства та установи часто не вимагають від постачальників додержання таких високих стандартів якості, яких вимагають приватні фірми, здійснюють закупівлі за відсутності конкуренції.

Внаслідок приватизація є необхідною умовою створення конкурентного середовища. У випадку, коли об'єкти приватизації не є монополіями утворення, можливості розвитку конкуренції створюються завдяки тому, що колишній єдиний власник багатьох підприємств – держава – замінюється багатьма приватними власниками і виникає велика кількість самостійних учасників ринку. До того ж приватизація виступає каталізатором структурних змін в економіці. Так, у США в XX ст. за ініціативою антимонопольних органів були розділені 33 монополієв структури. В інших економічно розвинутих країнах такі заходи фактично не здійснювалися, якщо не враховувати реструктуризації ряду монополієв утворень американською окупаційною владою в Німеччині та Японії після їх поразки у Другій світовій війні. Водночас у 90-ті роки в країнах СНД та Східної Європи під час приватизації були розукрупнені тисячі монополієв утворень.

Однак вплив приватизації на формування конкурентного середовища залежить від того, як вона здійснюється. «Шляхи проведення приватизації повинні сприяти створенню здорової внутрішньої конкуренції, а не заміщенню державної монополії монополією приватною», – зазначає відомий американський економіст Майкл Портер [1]. Це може навіть погіршити ситуацію в економіці, оскільки монополісти, звільнившись від обмежуючого впливу держави, повною мірою скористаються своєю ринковою владою.

Взаємозв'язок приватизації та конкуренції став активно обговорюватися ще на початку 90-х років XX ст. Ряд вітчизняних та західних фахівців вважали, що конкуренція може поліпшити роботу підприємств і за відсутності приватної власності. Вони наполягали на поступовому проведенні приватизації, особливо у промисловості, та необхідності насамперед здійснити демонополізацію, а лише потім продавати підприємства. Їм протидіяли прихильники швидкої приватизації, які вважали, що лібералізація економіки не дасть бажаного результату без приватної власності та ефективного корпоративного управління. На їх думку, конкуренція та приватизація доповнюють одна одну у впливі на роботу підприємств.

Дискусії щодо взаємозв'язку приватної власності та конкуренції продовжуються і зараз. В останні роки вийшов ряд наукових праць, у яких досліджується значення приватизації для створення конкурентного середовища [2], взаємозв'язок приватизації і конкуренції та їх вплив на діяльність підприємств в умовах перехідної економіки [3,4], в тому числі в Україні [5]. Однак ґрунтовні дослідження взаємозв'язку приватизації та конкурентної політики в Україні поки що відсутні.

З'ясування даного питання має велике значення для розвитку науки, а також для удосконалення економічної політики. Зрозуміло, це потребує колективних зусиль. Мета даної статті – проаналізувати, як приватизація та конкурентна політика узгоджувалися під час проведення економічних реформ в Україні.

Процес приватизації розпочався в Україні після прийняття в березні 1992 р.

Законів України «Про приватизацію майна державних підприємств», «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про приватизаційні папери». Зазначений пакет законів містив компромісні положення, які були свідомо поступкою, спробою врахувати політичні реалії та суспільні настрої, співвідношення суспільних сил. Поряд із конкурентними були передбачені неконкурентні способи приватизації з численними пільгами для працівників підприємств.

Разом з тим із прийняттям Верховною Радою України 18 лютого 1992 р. Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» обмеження і попередження монополізму набули статусу державної політики.

Необхідність демонополізації економіки випливала з того, що до початку економічних перетворень частка монопольного сектору у ВВП України була близькою до 100%. При цьому поряд з монополізмом, що виникав із природноекономічних чинників (природні монополії, ринки з високими бар'єрами входження і виходу), існування значної частини тодішніх монопольних утворень було зумовлено потребами планового управління економікою. Структури, що забезпечували таке управління, – різні об'єднання державних підприємств, корпорації тощо, – як правило, виступали монополістами у своїх галузях. Наприклад, до складу корпорації «Укрбуд» входила майже половина всіх будівельних підприємств України, за 10 видами підрядних робіт її структурні підрозділи були монополістами, монопольне становище займали 15 об'єднань переробної промисловості агропромислового комплексу.

Тому вже в першій Державній програмі приватизації, затвердженій Верховною Радою України 7 липня 1992 р., серед головних цілей передбачалися розвиток конкуренції та обмеження монополізму. У Тимчасовому положенні про Фонд державного майна України було визначено, що одним з основних завдань Фонду є сприяння процесові демонополізації економіки і створенню умов для конкуренції виробників.

Уже в 1992 р. почала активно

здійснюватися комерціалізація торгівлі, громадського харчування та сфери послуг. Антимонопольні заходи стали здійснюватися і під час приватизації підприємств інших галузей. Так, у ході приватизації об'єднання «Укррічфлот», крім акціонерної суднохідної компанії «Укррічфлот», було створено ряд акціонерних товариств на базі річкових портів, суднобудівних та судноремонтних підприємств та ін.

Значний внесок у правовий фундамент державної політики обмеження монополізму внесла Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції, схвалена Верховною Радою України 21 грудня 1993 р. (далі – Програма).

Програмою передбачено, що для запобігання появи монопольних утворень у приватному секторі приватизація державних підприємств-монополістів за наявності економічних, технологічних та інших умов повинна проводитися одночасно з їх демонополізацією. При цьому наголошувалося, що поділ монопольних утворень потребує виважених дій і може бути здійснений, якщо:

зафіксовано зловживання монопольним становищем на ринку відповідного товару;

унаслідок монопольного становища певного суб'єкта господарювання виникають бар'єри вступу на ринок;

відсутній тісний технологічний зв'язок між підприємствами, структурними підрозділами, які входять до складу суб'єкта господарювання;

підприємства, структурні підрозділи самостійно виробляють товари однакової споживчої якості.

Передбачалися також можливості відокремлення в ході приватизації структурних підрозділів (одиниць) підприємств, що не мають тісного технологічного зв'язку з іншими підрозділами.

Відповідно до Програми та Державної програми приватизації на 1994 рік було розроблено й 4 травня 1994 р. затверджено спільним наказом Фонду державного майна України та Антимонопольного комітету України (далі – Комітет) Положення про порядок приватизації структурних підрозділів (одиниць) підприємств (об'єднань). Воно чітко визначило порядок приватизації та перетворення на самостійні підприємства структурних підрозділів та структурних одиниць державних

підприємств і об'єднань.

Програма передбачала також проведення секторного аналізу економіки. Для проведення секторного аналізу були утворені міжвідомчі комісії, які діяли у відповідних галузях. За результатами аналізу ці комісії розробляли концепції приватизації підприємств різних секторів (галузей) економіки. Зазначені концепції затверджувалися спільним рішенням Фонду державного майна України, Міністерства економіки України, Комітету і відповідного міністерства.

Представники Комітету брали участь у роботі комісії з приватизації об'єктів, що перебували в державній власності (зокрема, відповідно до Указу Президента України від 26 листопада 1994 р. № 699 «Про заходи щодо забезпечення прав громадян на використання приватизаційних майнових сертифікатів»), у роботі комісії з корпоратизації державних підприємств у порядку, встановленому Положенням про порядок корпоратизації підприємств, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 р. № 508. За погодженням з Комітетом здійснювалася приватизація підприємств, які займали монопольне становище на загальнодержавному або регіональному товарному ринках.

Приватизація об'єктів групи Г здійснювалася за погодженням з Кабінетом Міністрів України. При цьому до Кабінету Міністрів України подавали висновки Комітету щодо умов приватизації об'єкта чи щодо проекту плану розміщення акцій відкритого акціонерного товариства (ВАТ), створеного шляхом корпоратизації. Це давало можливість зменшувати ринкову владу підприємств-монополістів, що приватизувалися, та включати антимонопольні вимоги до плану приватизації (наприклад, стосовно його поділу або зняття тих чи інших бар'єрів вступу на відповідний ринок).

Відповідно до Положення про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії, затвердженого Указом Президента України від 19 лютого 1994 р. № 55, запроваджено контроль за діями фінансових посередників щодо придбання акцій приватизованих підприємств. Установлено норму, що інвестиційна компанія, інвестиційний фонд повідомляють Комітет про укла-

дені ними договори стосовно безпосереднього або опосередкованого, одного або декілька разів придбання цінних паперів, в результаті якого вони отримали понад 5% цінних паперів одного емітента або інвестиційному фонду чи інвестиційній компанії забезпечується досягнення або перевищення 10, 25, 33, 50% голосів у вищих органах управління відповідних суб'єктів господарювання.

Разом з тим розпочався пошук нових форм інтеграції підприємств, адекватних етапу формування ринкового середовища, зокрема і в процесі приватизації. Пошук таких форм був актуальним з огляду на стан української економіки, що характеризувався розривом усталених виробничих зв'язків, кризою платежів, затуханням інвестиційних процесів.

З метою сприяння кооперуванню підприємств, що корпоратизуються та приватизуються, а також зміцненню виробничих зв'язків між ними Указом Президента України від 11 травня 1994 р. № 224 затверджено Положення про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації. На виконання цього указу Комітетом розроблені 4 нормативних акти, які стосуються порядку надання згоди Комітету на створення холдингових компаній, підтвердження наявності контрольних пакетів акцій дочірніх підприємств та погодження установчих документів і планів розміщення акцій цих компаній.

Приватизація в Україні суттєво прискорила після президентських виборів 1994 р. Президент України Леонід Кучма взяв курс на проведення ринкових реформ.

Пріоритетним напрямом стала масова сертифікатна приватизація, зокрема створення найбільшого про шарку акціонерів. Найбільш поширеним способом приватизації стає продаж акцій на сертифікатних аукціонах. Створюються умови для кожного громадянина України взяти участь у приватизації безпосередньо чи за допомогою фінансових посередників через створену наприкінці 1994 р. національну мережу центрів сертифікатних аукціонів.

Активізація приватизації спонукала Комітет до значного розширення контролю за дотриманням антимонопольних вимог у процесі перетворен-

ня державної власності. Так, у 1995 р. органами Комітету було розглянуто та надано висновки щодо 1 153 приватизаційних документів – у 7 разів більше, ніж у 1994 р. Зокрема було розглянуто 540 переліків підприємств, що підлягають приватизації, 667 планів приватизації, 413 планів розміщення акцій. У 1996 р. Комітет розглянув 2 780 приватизаційних документів.

Посилилася взаємодія між Комітетом та державними органами приватизації. Вона забезпечувалася за рахунок:

спільного розроблення та погодження проектів нормативних актів, переліків об'єктів, що підлягають приватизації, переліків об'єктів, що не підлягають приватизації;

участі представників Комітету в комісіях з приватизації, корпоратизації, конкурсних комісіях з продажу пакетів акцій.

За роки масової приватизації (1994 – 1998 рр.) спільними зусиллями Фонду державного майна України та Комітету не допущено роздержавлення без розукрупнення понад 1 300 монопольних утворень. За ці роки вжито близько 2 000 заходів з демонополізації, внаслідок чого на ринках додатково з'явилися понад 6 400 самостійних суб'єктів господарювання.

Так, на вимогу Комітету не допущена приватизація без розукрупнення деяких підприємств нафтопродуктопостачання, що займали монопольне становище на регіональних ринках зберігання нафтопродуктів. Таку ж саму послідовну та принципову позицію Комітет зайняв і щодо приватизації обласних об'єднань хлібопекарської промисловості. Однак, незважаючи на зусилля Комітету, не були демонополізовані, зокрема, «Київхліб», «Кримхліб», «Черкаси нафтопродукт».

Разом з тим слід зазначити, що, розглядаючи приватизаційні документи, Комітет уважно досліджував ринки, щоб знайти можливості для демонополізації та водночас зберегти від руйнування цілісні майнові комплекси. Тільки в 1996 р. було приватизовано без розукрупнення 170 монопольних утворень, у тому числі обласні підприємства газопостачання.

Навіть у тих випадках, коли була технологічна можливість поділу підприємства, Комітет діяв зважено і не

наполягав на демонополізації тих суб'єктів господарювання, монопольне становище яких втрачалося у процесі поступового розвитку ринкових відносин, особливо якщо реструктуризація могла завдати шкоди їхній конкурентоспроможності.

У середині 90-х років ХХ ст. Комітетом разом з іншими державними органами було напрацьовано нормативно-правову базу, що забезпечила здійснення контролю за дотриманням антимонопольних вимог у процесі перетворення державної власності без невинуватого ускладнення процедур контролю. Була також відпрацьована чітка схема взаємодії органів приватизації та Комітету. На етапі масової приватизації перевага віддавалася швидкості здійснення процедур як приватизації, так і отримання згоди Комітету на ці дії. При цьому враховувалося, що більшість підприємств, які приватизувалися у той період, не були монополістами.

Однак у другій половині 90-х років почалася приватизація підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави. Це вимагало особливої відповідальності щодо рішень, які мали приймаватися, оскільки навіть поодинокі помилки могли негативно вплинути на економіку країни, призвести до монополізації важливих ринків. Якщо встановити контроль над сотнями підприємств цукрової промисловості майже неможливо, то під час приватизації декількох підприємств, що виробляють глинозем, алюміній, феросплави, ризик встановлення контролю над ними та відповідного обмеження конкуренції значно зростає. У зв'язку з цим виникла потреба удосконалення процедур приватизації та контролю за дотриманням антимонопольних вимог під час продажу стратегічно важливих підприємств.

Так, у конкурсах з продажу пакетів акцій таких підприємств часто брали участь офшорні компанії, що приховували реального власника. Це могло призвести до монополізації ринків і навіть створити загрозу інтересам держави, оскільки не давало змоги встановити суб'єктів господарювання, які будуть контролювати діяльність підприємств.

На виконання розпорядження Президента України від 4 червня 1997

р. № 229/97-рп Комітет та Фонд державного майна України знайшли взаємоприйнятне рішення щодо поліпшення контролю за економічною концентрацією у процесі проведення конкурсного продажу пакетів акцій ВАТ, створених у процесі приватизації. Рішення ґрунтувалося на тому, що на етапі підготовки конкурсу проводилося з'ясування відносин контролю учасників конкурсу з продажу пакетів акцій стратегічно важливих підприємств.

Прийняте рішення закріплено у спільному наказі Фонду державного майна України, Комітету та Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 4 серпня 1997 р. № 821/55-01/204 «Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій відкритих акціонерних товариств, створених у процесі приватизації». У Положенні передбачено, що під час проведення кожного конкурсу здійснюється низка взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих заходів, реалізація яких відповідно до чинного законодавства дає змогу спільними зусиллями вирішити питання щодо недопущення до участі у приватизації осіб, які приховували реального власника.

Пізніше наказом Фонду державного майна України від 25 грудня 1997 р. № 1520 за погодженням з Комітетом і Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку затверджено Положення про порядок підготовки та проведення відкритих торгів (тендера). У ньому передбачено механізм виявлення реального покупця пакета акцій, що давало змогу відстороняти від участі в торгах з продажу пакетів акцій стратегічно важливих підприємств претендента у разі неподання або подання ним недостовірної інформації про відносини контролю, якими він пов'язаний з іншими особами, а також відомостей щодо особи, яка здійснює контроль за діяльністю групи підприємств, пов'язаних відносинами контролю з претендентом. Навіть якщо недостовірність інформації було виявлено після підписання договору купівлі-продажу, підставою для розірвання такого договору було порушення покупцем умов проведення конкурсу.

Однак приватизація ряду енергокомпаній, що відбулася в 1998 р., виявила низку недоліків діючого ме-

ханізму. Верховна Рада України 4 лютого 1999 р. утворила Тимчасову слідчу комісію для перевірки діяльності Кабінету Міністрів України, Міністерства енергетики України та його підрозділів стосовно забезпечення населення України електроенергією. Головою слідчої комісії було призначено мене. Поряд з іншими завданнями слідчій комісії було доручено проаналізувати хід приватизації в енергетиці, дати юридичну та економічну оцінку її результатів.

Проведений слідчою комісією аналіз дав змогу зробити висновок, що негативні явища під час приватизації енергокомпаній багато в чому пояснюються недоліками чинного законодавства. У зв'язку з цим мною був підготовлений та 2 липня 1999 р. внесений до Верховної Ради України проект Закону України «Про особливості приватизації майна підприємств паливно-енергетичного комплексу».

Щоб запобігти контролю над підприємствами паливно-енергетичного комплексу з боку сумнівних структур та прихованій монополізації відповідних ринків, законопроект передбачав обов'язкове надання покупцями пакетів акцій, розмір яких перевищує 10%, інформації щодо осіб, які їх контролюють, та встановлення певних кваліфікаційних вимог до учасників конкурсів. Щоб запобігти пануванню монопольних структур на енергоринку, законопроект передбачав, що один покупець та особи, пов'язані з ним відносинами контролю, не мають права безпосередньо чи опосередковано придбавати акції більше ніж однієї енергогенеруючої компанії та більше ніж трьох енергопостачальних компаній у розмірах, що перевищують 35% статутного фонду. Аналогічні обмеження передбачалося запровадити під час приватизації нафтопереробних та газопереробних підприємств, а також регіональних підприємств газового постачання.

Внесений мною законопроект був підтриманий Комітетом Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки. Незважаючи на те що він не був прийнятий Верховною Радою України, ряд положень, аналогічних запропонованим у ньому, пізніше з'явилися в законодавчих актах.

Питання узгодження привати-

зації та конкурентної політики знайшли відображення в Указі Президента України від 26 лютого 1999 р. № 219 «Про Основні напрями конкурентної політики на 1999 – 2000 роки та заходи щодо їх реалізації» та в Указі Президента України від 24 лютого 1999 р. № 209 «Про Державну програму приватизації на 1999 рік». Ними, зокрема, передбачено:

погодження з органами Комітету приватизації підприємств, що займають монопольне становище на загальнодержавному чи регіональному товарних ринках;

недопущення надання повноважень з управління акціями, які належать державі, уповноваженим особам у разі, коли це призводить до монополізації відповідних ринків;

установлення такого порядку приватизації підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, за яким до участі в такій приватизації суб'єкти господарювання допускаються лише за умови надання повної інформації щодо вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів з боку суб'єктів господарювання, що виробляють аналогічну продукцію (виконують аналогічні роботи, надають аналогічні послуги), походження їхніх капіталів, а також за умови виключення можливості прихованої монополізації вітчизняних ринків іноземними суб'єктами господарювання;

забезпечення під час проведення приватизації інформування потенційних покупців про необхідність дотримання вимог антимонопольного законодавства у процесі придбання об'єктів приватизації на конкурентних засадах.

Вимоги зазначених указів Президента враховувалися при розробленні Положення про порядок продажу пакетів акцій відкритих акціонерних товариств за кошти на відкритих грошових регіональних аукціонах, затвердженого спільним наказом Фонду державного майна України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Комітету від 22 червня 1999 р. № 1167/164/4; Положення про порядок проведення в Позабіржовій фондовій торговельній системі аукціонів з продажу за грошові кошти пакетів акцій відкритих акціонерних товариств, що належать державі, затвердженого

спільним наказом Фонду державного майна України і Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 24 червня 1999 р. № 1201/167, та інших нормативних документів.

Новий етап приватизації розпочався після затвердження Верховною Радою України Державної програми приватизації на 2000 – 2002 роки. На той час я був Головою Комітету Верховної Ради України з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій. Я вніс чимало пропозицій до проекту Закону України «Про Державну програму приватизації» та доповідав про проект у сесійній залі.

Прийняття Державної програми приватизації на 2000 – 2002 роки створило сприятливі умови для залучення ефективних власників та поліпшення конкурентного середовища. Програма передбачала:

приватизацію підприємств виключно за кошти з урахуванням їх індивідуальних особливостей;

продаж контрольних пакетів акцій підприємств інвестиційно привабливих галузей промисловим інвесторам;

відкритість та прозорість процесу приватизації.

Розділ VII Програми визначав порядок додержання вимог антимонопольного законодавства в процесі приватизації. З метою зменшення адміністративного втручання в господарську діяльність був запроваджений механізм отримання згоди органів Комітету в режимі «мовчазної згоди». На законодавчому рівні визначено процесуальні засади взаємодії органів приватизації та Комітету, в тому числі на етапі передприватизаційної підготовки підприємств, під час їх реструктуризації та продажу державного майна.

Норми Державної програми приватизації на 2000 – 2002 роки конкретизовано у спільних нормативно-правових актах Комітету, Фонду державного майна України і Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Важливе значення мало також прийняття 13 липня 2000 р. Закону України «Про особливості приватизації відкритого акціонерного товариства «Укртелеком». Приватизація «Укртелекому» дасть змогу залучити інвестиції для переоснащення мереж елект-

розв'язку, підвищити якість послуг електрозв'язку та конкурентоспроможність ВАТ. Проект даного Закону був внесений мною та І. Белоусовою, яка на той час була народним депутатом, секретарем Комітету Верховної Ради України з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій.

Закон передбачає продаж пакета акцій ВАТ «Укртелеком» на відкритих торгах промислому інвестору. Для забезпечення дотримання вимог антимонопольного законодавства до комісії з приватизації ВАТ «Укртелеком» входить представник Комітету. Постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2001 р. № 31 я призначений заступником голови комісії з приватизації ВАТ «Укртелеком».

Важливе значення для узгодження політики у сфері приватизації з конкурентною політикою має Указ Президента України від 19 листопада 2001 р. № 1097 «Про Основні напрями конкурентної політики на 2002 – 2004 роки».

Указ передбачає здійснення заходів для забезпечення прозорості процесу приватизації, в тому числі надання потенційними покупцями інформації про володіння безпосередньо або опосередковано правами, що дають змогу досягти концентрації управління у відповідній сфері, інформування потенційних покупців про вимоги законодавства стосовно захисту економічної конкуренції; розроблення з метою забезпечення національної безпеки держави і недопущення монополізації товарних ринків механізму контролю за реалізацією прав, що виникають у зв'язку з набуттям права власності на контрольні пакети акцій ВАТ, які перебувають у лістингу на організаційно оформлених ринках цінних паперів; підвищення конкурентоспроможності підприємств, що підлягають приватизації, шляхом відокремлення непрофільних виробництв та об'єктів соціальної інфраструктури.

Комітет відповідно до своєї компетенції продовжує роботу щодо удосконалення нормативно-правової бази реформування державної власності з метою включення до відповідних актів вимог стосовно захисту економічної конкуренції. Тільки в 2002 р. опрацьовано 10 проектів законодавчих актів, що регулюють відносини у про-

цесі приватизації. Серед них проекти шести законів України, Указу Президента України, трьох постанов Кабінету Міністрів України. Особливу увагу Комітет приділив проекту Державної програми приватизації на 2003 – 2008 роки.

Значна частина підприємств, що буде приватизована у наступні роки, є суб'єктами природних монополій. Тому при опрацюванні проекту програми Комітет запропонував передбачити обов'язкове відокремлення діяльності у сфері природних монополій від іншої господарської діяльності об'єкта приватизації і активи, що забезпечують діяльність у сфері природних монополій, приватизувати за окремими підпрограмами.

Визначення терміну «промисловий інвестор» у Державній програмі приватизації на 2000 – 2002 роки сприяло запобіганню встановленню контролю за стратегічно важливими підприємствами з боку сумнівних структур, певною мірою врегулювало питання вибору серед потенційних покупців тих, що є більш досвідченими. Проте встановлювалися перешкоди інвесторам, які діяли в інших галузях, зокрема банкам. Тому Комітет запропонував розширити коло потенційних інвесторів і надати можливість підприємцям, які мають досвід успішної роботи, взяти участь у приватизації незалежно від конкретної галузі, в якій вони працюють.

За останні роки кількість приватизаційних документів, опрацьованих органами Комітету, значно зменшилася. Так, протягом 2002 р. було розглянуто 111 документів з наданням висновків щодо порядку здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції в процесі перетворення державної власності і погоджено 105 документів. Найбільше таких документів стосувалося приватизації підприємств, які діють на загальнодержавних ринках, – машинобудування (57,6 % загальної кількості), паливно-енергетичного комплексу (16,4 %), агропромислового комплексу (20,1 %), фінансового ринку та транспорту. Однак при цьому робота з документами ускладнилася, оскільки більшість із них – документи підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави або займають моно-